

CIORAN

OPERA LUI CIORAN

SCRIERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Pe culmile disperării

ediția întâi – 1934 / prima ediție postbelică, Humanitas – 1990

Cartea amăgirilor – 1936 / 1991

Schimbarea la față a României

1936 / ediție revăzută de autor – 1990

Lacrimi și sfinți – 1937 / 1991

Amurgul gândurilor – 1940 / 1991

Îndreptar pătimăș (1–70) [Paris, 1940], Humanitas – 1991

Îndreptar pătimăș II (70–140) [Paris, 1941–1944], Humanitas – 2011

Despre Franța [Paris, 1941], Humanitas – 2011

Razne [Paris, 1945–1946], Humanitas – 2011

Carnetul unui afurisit, Humanitas – 2021

SCRIERI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Précis de décomposition *Tratat de descompunere*

Gallimard – 1949 Humanitas – 1992

Syllogismes de l'amertume – 1952 *Silogismele amărăciunii* – 1992

La Tentation d'exister – 1956 *Ispita de a exista* – 1992

Histoire et utopie – 1960 *Istorie și utopie* – 1992

La Chute dans le temps – 1964 *Căderea în timp* – 1994

Le Mauvais démiurge – 1969 *Demiurgul cel rău* – 1995

*De l'inconvénient
d'être né* – 1973 *Despre neajunsul
de a te fi născut* – 1995

Écartèlement – 1979 *Sfârtecare* – 1995

Exercices d'admiration – 1986 *Exerciții de admirație* – 1993

Aveux et anathèmes – 1987 *Mărturisiri și anateme* – 1994

Mon Pays / Țara mea

Humanitas – 1996

Cahiers – 1997 *Caiete* (3 vol.) – 1999–2000

PUBLICISTICĂ, CORESPONDENȚĂ, CONVORBIRI

Singurătate și destin, Humanitas – 1992

Convorbiri, Humanitas – 1993

Scrisori către cei de-acasă, Humanitas – 1995

CIORAN

CĂDEREA ÎN TIMP

Traducere din franceză
de Irina Mavrodin

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

COPACUL VIETŢII

Nu-i bine pentru om să-și amintească în fiecare clipă că este om. E rău fie și numai să se aplece asupra-și; dar e și mai rău să se aplece asupra speciei cu zelul unui obsedat, dând astfel mizeriilor arbitrare ale introspecției un fundament obiectiv și o justificare filozofică. Atâta vreme cât îți macini propriul eu, poți crede că cedezi unui capriciu; dar de îndată ce toate eurile devin centrul unei interminabile rumații, regăsești pe o cale ocolită neajunsurile generalizate ale propriei condiții, propriul accident înălțat la rangul de normă, de caz universal.

Percepem mai întâi anomalia faptului brut de a exista și abia după aceea pe cea a situației noastre specifice: uimirea de *a fi* precedă uimirea de a fi *om*. Totuși, caracterul insolit al acestei stări ar trebui să constituie datul primordial al perplexităților noastre: e mai puțin *fresc* să fi om decât să fi pur și simplu. Simțim asta instinctiv; de unde și voluptatea ce ne cuprinde de fiecare dată când ne întoarcem față de la noi înșine pentru a ne cufunda în somnul preafecit al obiectelor. Nu suntem cu adevărat noi înșine decât atunci când, față în față cu sinele, nu coincidem cu nimic, nici măcar cu singularitatea noastră. Blestemul ce ne copleșește apăsa și asupra primului nostru strămoș, cu mult înainte ca acesta să fi privit către copacul cunoașterii. Nemulțumit de sine, el

era încă și mai nemulțumit de Dumnezeu, pe care-l invidia în mod inconștient; a devenit conștient de asta datorită bunelor oficii ale ispitorului, auxiliar mai curând decât autor al ruinei sale. Înainte trăia cu presimțirea cunoașterii, cu o știință ce se ignora pe sine, într-o *falsă* inocență, propice înfloririi geloziei, viciu zămislit de frecventarea unuia mai norocos decât tine; or, strămoșul nostru îl avea în preajmă pe Dumnezeu, pândindu-l și fiind pândit de el. Asta nu putea duce la nimic bun.

„Din toți pomii din rai poți să mănânci, iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit.“ – Avertismentul venit de sus se dovedi mai puțin eficace decât sugestiile venite de jos: mai bun psiholog, șarpele a învins. De altfel, omul nu cerea decât să moară; vrând să-și egaleze Creatorul prin cunoaștere, nu prin nemurire, el nu dorea să se apropie de copacul vieții, ce nu-l interesa nicidecum; lucru de care Iahve păru că-și dă seama, de vreme ce nu-i interzise să se apropie de el: de ce s-ar fi temut de nemurirea unui *ignorant*? Dacă ignorantul ar fi gustat din fructele ambilor copaci, și dacă s-ar fi înstăpânit atât asupra veșniciei, cât și a cunoașterii, atunci totul s-ar fi schimbat. De îndată ce Adam gustă din fructul cu pricina, Dumnezeu, înțelegând în sfârșit cu cine are de-a face, fu cuprins de panică. Așezând copacul cunoașterii în mijlocul grădinii, laudându-i meritele și mai ales primejdiile, el săvârși o gravă imprudență, mergând în întâmpinarea celei mai tainice dorințe a creaturii. Ar fi fost mai iscusit dacă i-ar fi interzis *celălalt* copac. N-a făcut-o pentru că neîndoielnic știa că omul, aspi-

rând cu viclenie la demnitatea de monstru, nu se va lăsa sedus de perspectiva nemuririi *ca atare*, ce i s-ar fi părut prea accesibilă, prea banală: nu era ea oare legea, statutul aceluia loc? Cu mult mai pitorească, moartea, investită cu prestigiul noutății, putea în schimb să-l intrige pe un aventurier dispus să-și riște pentru ea și liniștea, și siguranța. Liniște și siguranță destul de relative, e drept, căci povestea căderii ne îngăduie să întrevădem că, în însăși inima Edenului, întemeietorul rasei noastre simțea probabil o neliniște, căci altminteri nu ne-am putea explica ușurința cu care s-a lăsat dus în ispită. S-a lăsat? Mai curând: a chemat la sine ispita. În el se manifesta încă de pe atunci acea inaptitudine la fericire, acea incapacitate de a o suporta pe care le-am moștenit cu toții. Avea fericirea la îndemână, putea să și-o însușească pentru totdeauna, dar a refuzat-o, și de atunci tot alergăm după ea în zadar; și, chiar dacă am găsi-o, n-am ști ce să facem cu ea. Dar la ce altceva te-ai fi putut aștepta când calea pe care a apucat începe printr-o încălcare a înțelepciunii, printr-o infidelitate față de *darul ignoranței* ce ne-a fost dat de Creator? Azvârliți de cunoaștere în timp, ni s-a hărăzit astfel un destin. Căci nu există destin decât în afara paradisiului. Dacă am fi decăzut dintr-o inocență completă, totală, *adevărată*, am regreta-o cu atâta vehemență încât nimic n-ar fi mai presus de dorința noastră de a o recuceri; dar otrava era în noi, de la bun început, ca un rău încă nedeslușit, pe cale de a se limpezi și de a ne lua în stăpânire, pecetluindu-ne, individualizându-ne pentru totdeauna. Acele clipe în care o negativitate esențială ne conduce faptele și gândurile, în care viitorul e

perimat chiar înainte de a se fi născut, în care un sânge pustiit ne impune certitudinea unui univers cu misterele depoetizate, anemiata până la nebunie, prăbușit în sine, acele clipe în care totul se topește într-un suspin spectral, replică la milenii de încercări zadarnice, nu sunt ele oare prelungirea și agravarea neliniștii inițiale, fără de care istoria ar fi fost cu neputință, și chiar de negândit, de vreme ce, ca și ea, e alcătuită din intoleranță până și față de cea mai neînsemnată formă de beatitudine staționară? Această intoleranță, această oroare chiar, împiedicându-ne să găsim în noi rațiunea de a exista, ne-a silit să facem un salt în afara identității noastre și parcă în afara de propria noastră fire. Rupeți de noi înșine, mai rămânea să ne rupem și de Dumnezeu: cum să nu nutrim, acum, când nu mai avem nici o obligație față de el, o asemenea ambiție, concepută în inocența de odinioară? Și, de fapt, toate strădaniile și toate cunoștințele noastre tind să-l diminueze, îl pun la îndoială, îi știrbesc integritatea. Dorința de a cunoaște, îmbibată de perversitate și de corupție, ne face cu atât mai incapabili de a rămâne *înlauntrul* unei realități, oricare ar fi ea, cu cât ne stăpânește mai mult. Cine e posedat de ea acționează ca profanator, ca trădător, ca agent al disoluției; totdeauna alături de lucruri sau în afara lor, când i se întâmplă totuși să se strecoare în ele, o face precum viermele în fruct. Dacă ar fi avut o cât de slabă vocație pentru eternitate, omul s-ar fi mulțumit cu Dumnezeu, în apropierea căruia prospera, în loc să alerge către necunoscut, către nou, către ravagiile la care duce pofta de analiză. Dar el a vrut să se emancipeze, să se smulgă de acolo, și a reușit mai bine chiar decât spera. După ce a sfârșit unitatea paradisiului,

și-a dat toată osteneala s-o sfârâme și pe cea a pământului, introducând un principiu de fărâmițare ce urma să-i distrugă ordinea și anonimatul. Înainte murea, fără îndoială, dar moartea, împlinire în nediferențierea primordială, nu avea pentru el sensul pe care-l va dobândi mai târziu, și nici nu era încărcată de atributele ireparabilului. Îndată ce, despărțit de Creator și de creat, a devenit *individ*, adică fractură și fisură a ființei, îndată ce, asumându-și numele până la provocare, a știut că este muritor, orgoliul i-a sporit pe măsura derutei. Murea în sfârșit în felul său, și se mândrea cu asta, dar murea cu totul, ceea ce-l umilea. Nevrând un deznodământ pe care și-l dorise cu înverșunare, se întoarse în cele din urmă, plin de păreri de rău, către animale, tovarășele lui de odinioară: cele mai josnice ca și cele mai nobile, toate își acceptă soarta, se complac în ea sau se resemnează; nici unul nu i-a urmat exemplul, și nici nu i-a imitat răzvrătirea. Plantele, încă mai mult decât animalele, jubilează că au fost create: urzica însăși trăiește și ea în Dumnezeu, abandonându-i-se fericită; doar el se sufocă, și oare nu tocmai această senzație de sufocare l-a incitat să se singularizeze în sânul creației, să facă figură de proscris ce consimte la soarta-i, de osândit voluntar? Restul ființelor vii, prin chiar faptul că se confundă cu condiția lor, au asupra lui un anume ascendent. Și tocmai când le invidiază, când tânjește după gloria lor impersonală, înțelege gravitatea propriului său caz. Zadarnic încerca-va să mai ajungă la viață, de care a fugit din curiozitate pentru moarte: nicidecum familiar ei, va fi întotdeauna ori dincoace, ori dincolo de ea. Cu cât i se sustrage ea mai bine, cu atât aspiră el mai mult s-o prindă și să o subjuge; neizbutind, își mobilizează

toate resursele voinței neliniștite și torturate, unicul său sprijin: e un inadaptat istovit și care totuși nu ostenește niciodată, fără rădăcini, cuceritor tocmai pentru că nu le are, un nomad doborât și totodată de nestăpânit, încercând cu lăcomie să-și împlinească lipsurile și, în fața eșecului, violentând totul în juru-i, un devastator îngrădind nelegiuire peste nelegiuire, mândios că o insectă obține cu ușurință ceea ce el nu poate dobândi nici străduindu-se amarnic. Fiindcă a pierdut secretul vieții și a apucat pe o cale atât de ocolită încât nu-l mai poate regăsi și învăța din nou, se îndepărtează tot mai mult, pe zi ce trece, de vechea-i inocență, căzând întruna din eternitate. Poate că s-ar mai putea salva dacă ar binevoi să rivalizeze cu Dumnezeu doar în subtilitate, în nuanțe, în discernământ; dar el pretinde aceeași putere. Atâta orgoliu nu se putea naște decât în mintea unui degenerat, înzestrat cu o încărcătură de existență limitată, constrâns de propriile-i deficiențe să-și sporească artificial mijloacele de acțiune și să-și înlocuiască instinctele compromise prin instrumente care să-l facă de temut. Și a devenit cu adevărat redutabil, tocmai pentru că puterea-i de degenerare nu cunoaște limite. Deși ar fi trebuit să rămână la silex și, ca rafinament tehnic, la roabă, cu o dexteritate de demon el inventează și mânuiește unelte ce proclamă ciudata supremație a unui deficitar, a unui specimen biologic declasat, despre care nimeni n-ar fi crezut că s-ar putea înălța la o nocivitate atât de ingenioasă. Nu el, ci leul sau tigrul ar fi trebuit să ocupe locul pe care-l deține pe scara creaturilor. Dar totdeauna nu cei puternici, ci cei slabi râvnesc puterea și ajung la ea, prin efectul combinat al vicleniei și al delirului. Nesim-

ținând nici o nevoie să-și sporească puterea, care este reală, un animal sălbatic nu se coboară până la unealtă. Omul fiind în totul un animal *anormal*, prea puțin înzestrat spre a subzista și a se afirma, violent din slăbiciune, și nu din prea multă vigoare, de neînduplecat tocmai din pricina poziției sale slabe, agresiv prin chiar inadaptarea lui, el trebuia să caute mijloacele unei reușite pe care n-ar fi realizat-o, și nici măcar imaginat-o, dacă alcătuirea lui ar fi corespuns imperativelor luptei pentru existență. El exagerează în toate, hiperbola fiindu-i necesitate vitală, tocmai pentru că, dezaxat și neînfrânat din pornire, el nu se poate fixa la ceea ce *este*, și nici nu poate constata sau suporta realul fără a vrea să-l transforme și să-l împingă până la exces. Lipsit de tact, de știința *innăscută* a vieții, mai mult, incapabil să discearnă absolutul în imediat, el apare, în totalitatea firii, ca un episod, o digresiune, o erezie, ca un nepoftit, un extravagant, un răătăcit ce a complicat totul, până și propria-i frică, devenită la el, prin agravare, frică de sine, spaimă în fața soartei sale de nevolnic sedus de enorm, aflat pradă unei fatalități ce l-ar intimida și pe un zeu. Tragicul fiind privilegiul său, el nu poate să nu simtă că are mai mult *destin* decât cel ce l-a creat; de unde și orgoliul lui, și spaima, și acea nevoie de a fugi de sine și de a produce pentru a-și ascunde panica, pentru a evita întâlnirea cu sine. Preferă să se lase în voia faptelor, dar, abandonându-li-se, ascultă în realitate de poruncile unei frici ce-l pune în mișcare și-l biciuiește, și care l-ar paraliza dacă ar reflecta la ea cu deplină conștiință. Când, potolit, pare a se îndrepta către o inerție, ea urcă la suprafață, distrugându-i echilibrul. Însăși neliniștea pe care-o simțea în sânul

CUPRINS

Copacul vieții	5
Portretul omului civilizată	27
Scepticul și barbarul	49
Demonul este sceptic?	69
Dorința și oroarea de glorie	81
Despre boală	99
Cea mai veche dintre spaimă	115
Primejdiile înțelepciunii	131
Să cazi din timp...	151